

מן שבוע שעבר

א. משנה שביעית י:ח

המחזיר חוב בשביעית יאמר לו "משמט אני". אמר לו "אף על פי כן", יקבל ממנו שנה (דברים טו) "וזה דבר השמטה". כיוצא בו: רוצח שגלה לעיר מקלט, ורצו אנשי העיר לכבדו, יאמר להם "רוצח אני", אמרו לו "אעפ"כ", יקבל מהם, שנאמר (שם יט) "וזה דבר הרוצח":

ב. תלמוד בבלי גיטין לז ע"ב

המחזיר חוב לחבירו בשביעית צריך שיאמר לו "משמט אני", ואם אמר לו "אף על פי כן" יקבל הימנו, שנאמר 'וזה דבר השמטה'. אמר רבה: ותלי לי' עד דאמר הכי. איתיביה אביי, "כשהוא נותן לו אל יאמר לו 'בחובי אני נותן לך' אלא יאמר לו 'שלי הן ובמתנה אני נותן לך'!" אמר ליה: תלי ליה נמי עד דאמר הכי .

ג. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק י הלכה ג

"המחזיר חוב בשביעית אומר לו משמט אני" - רב הווא אמר בשפה רפה והימין פשוטה לקבל.

ד. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ט:ד

אין שביעית משמטת כספים אלא בסופה שנאמר "מקץ שבע שנים תעשה שמטה, וזה דבר השמטה". ושם הוא אומר "מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות", מה שם אחר שבע, אף השמטת כספים אחר שבע, לפיכך הלוח את חבירו בשביעית עצמה, גובה חובו כל השנה, וכשתשקע חמה בלילי ראש השנה של מוצאי שביעית אבד החוב.

ה. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ט:כח-כט

כל המחזיר חוב שעברה עליו שביעית רוח חכמים נוחה הימנו, וצריך המלוה לומר למחזיר "משמיט אני וכבר נפטרת ממני". אמר לו "אעפ"כ רצוני שתקבל" יקבל ממנו שנאמר "לא יגוש" והרי לא נגש. ואל יאמר לו "בחובי אני נותן לך" אלא יאמר לו "שלי הם ובמתנה אני נותן לך". החזיר לו חובו ולא אמר לו כן, מסבב עמו בדברים עד שיאמר לו שלי הם ובמתנה נתתם לך, ואם לא אמר לא יקבל ממנו אלא יטול מעותיו וילך לו.

ו. מרדכי מסכת גיטין פרק השולח רמז שפ

שאל רבינו חזקיה לרבינו אביגדור הכהן... וזו השיב: לענין השמטת כספים קבלתי שהשביעית משמטת מאיליה אף על פי שלא אמר משמט אני, אלא מצוה הוא דרמיא עליה [באמירה] דכתיב 'וזה דבר השמטה'. ומ"מ אם בא להחזיר במוצאי שביעית כלשון "המחזיר חוב בשביעית יאמר לו 'משמט אני כו'", אבל אם לא בא להחזיר במוצאי שביעית, כלשון "המחזיר חוב בשביעית", א"צ [לומר] כלום, דשמוט ועומד הוא. דומיא דקתני התם בסיפא רוצח שגלה לערי מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר רוצח אני משמע דלא רמי עליה לומר כן אא"כ רצו לכבדו כדי למונעם, הכי נמי לא רמי עליה אא"כ בא להחזיר, אבל הדיבור אינו מעכב השמטה. זכר לדבר: נולד לו בכור בעדרו, מצוה להקדישו אף על פי שכבר קדוש מאליו משעת לידה.

שמוט! שיטה ב' ושיטה ג'

ז. ספר יראים סימן קסד [דפוס ישן - רעה]

וחוב שעבר עליו שביעית אינו רשאי לזה לעכבו אלא על פי מלוה, שכל זמן שלא השמיטו מלוה, [הלוה] חייב לפרוע, אלא לזה יזמין מלוה לדין שישמיט לו חובו כאשר צוה היוצא, וב"ד יחייבו למלוה לומר 'משמיט אני', כאשר צוה חכמים כדתנן בסוף שביעית, ומייתנין לה בהשולח [ל"ז ב'], "המחזיר חוב לחבירו בשביעית צריך שיאמר משמיט אני. ואם אמר 'אעפ"כ' יקבל ממנו שנאמר 'וזה דבר השמיטה'".

ח. תוספות יום טוב מסכת שביעית פרק י משנה ח

ודבר תימה הוא דאם יקבל בפרעון א"כ אינו משמט, ומאי מהני שאמר "משמט אני" ואינו עושה כן? ובגמרא ברייתא [שם] כשהוא נותן לו אל יאמר לו "בחובי אני נותן לך" אלא יאמר לו כן "במתנה אני נותן לך".

ט. מנחת אשר, גיטין נט:ג

ונראה בזה עפ"י מה שיש לחקור בשיטת היראים, האם כל גדר שמיטת כספים אינו אלא גדר איסורי, דהתורה אסרה על המלוה לנגוש חובו וציותה עליו להשמיטו, אך לפי גדרי הממון הוי ככל חוב דעלמא? או שמא משמעות הלאו דלא יגוש אינו איסור בעלמא, אלא ביטול זכות הגביה ואף דיש חיוב ממוני על הלוה אין למלוה זכות גביה ואין ב"ד נזקקין לתביעתו?

י. שו"ת משנה הלכות חלק י סימן רעה

שוב העיר ד' עיני וראיתי קדוש אחד מדבר בתוס' רי"ד שם שכתב וז"ל תנן התם "המחזיר חוב לחבירו בשביעית ואמר לו משמט אני אם אמר לו אעפ"כ יקבל ממנו שנאמר וזה דבר השמטה," פי' בדבור בעלמא שאמר משמט אני, קיים המצוה ואח"כ מותר לגבות חובו, אמר רבא ותלי' ליה עד דאמר הכי פי' כיון שקיים המצוה ואמר משמט אני אבל אם לא הביאם לו כלל אינו יכול לכופו שיביאם אליו שהרי לא קיים שום מצוה וכו' ע"ש הנה כתב מפורש כרבינו היראים ומפרש כן דברי הגמ' דידן ומפרש דמה שאמרה תורה שאינו יכול לכופו ועובר משום לא יגוש היינו שאינו יכול לכופו שיביאם אליו שהרי לא קיים שום מצוה, אבל אם הביאם אליו ואמר משמט אני קיים מצות וזה דבר השמיטה ואח"כ מותר לגבות חובו...

עוד ראיתי בפסיקתא זוטרתא (מדרש לקח טוב) פ' ראה פס' וזה דבר השמיטה מלמד שהמחזירין חוב בשביעית, יאמר להם משמט אני אם אמרו בע"ה אף על פי שאתה משמט מחזירין אנו לך מרצוננו מקבל מהן עכ"ל ולשון "מחזירין אנו לך" משמע המלוה שלוה להם ולא מתנה וזה כדעת היראים והר"ש ז"ל....

יא. תלמוד בבלי גיטין לו ע"ב

אבא בר מרתא דהוא אבא בר מניומי הוה מסיק ביה רבה זווי [כלו] הוא היה חייב לשלם לרבה], אייתניהו ניהליה בשביעית, אמר ליה "משמט אני", שקלינהו ואזל. אתא אביי אשכחיה [לרבה] דהוה עציב, אמר ליה אמאי עציב מר? אמר ליה הכי הוה מעשה. אזל לגביה [לאבא בר מרתא] אמר ליה "אמטת ליה זווי למר?" אמר ליה "אין". אמר ליה "ומאי אמר לך?" אמר ליה "משמט אני." אמר ליה "ואמרת ליה 'אף על פי כן'?" אמר ליה "לא." אמר ליה "ואי אמרת ליה 'אף על פי כן' הוה שקלינהו מינך. השתא מיהת אמטינהו ניהליה, ואימא ליה 'אף על פי כן'." אזל אמטינהו ניהליה ואמר ליה "אף על פי כן", שקלינהו מיניה. אמר [רבה] "לא הוה ביה דעתא בהאי צורבא מרבנן מעיקרא!"

יב. רש"י מסכת גיטין דף לו עמוד ב

ותלי ליה - אם היה רוצה [המלוה] לחזור בו, יתלנו על עץ אם גברה ידו, עד דאמר ליה "אף על פי כן".

יג. שו"ת משנה הלכות חלק י סימן רעה

ויש לתמוה הרבה בהא עובדא: א. אמאי אייתניהו ניהליה אבא בר מרתא מתחילה, כיון שכבר עברה השמיטה ושמטה מפקעת ההלואה מדין אפקעתא דמלכא, וא"כ מיד שנעשה הפקר מאפקעתא דמלכא למ"ל להביאו לרבה כלל? ב. אמאי הוה רבה עצב? והרי הוא מצוה ככל מצות התורה והי' לו לשמוח שבא לידו לקיים מצוה בממונו מצות שמירת כספים, יש לשמוח במצוות שקיים ולא להיות עצב! ובתורה כתיב "תחת אשר לא עבדת את ד' אלקיך בשמחה ובטוב לבב", וכתיב "השמר לך פן יהי דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע" והתורה הקפידה על מצוה זו וקראו "בליעל" והוסיף הכתוב להזהיר ולצוות "נתן נתן לו ולא ירע לבבך בתוך לו וגו'" והבטיח הקב"ה בשכר מצוה זו בעוה"ז שנאמר "כי בגלל הדבר הזה יברכך וגו'" עיין רמב"ם פ"ט הל' לו'...

יד. בית הבחירה (מאירי) מסכת גיטין דף לו עמוד ב

וכבר אמרו במשניות שביעית על המחזיר שרוח חכמים נוחה הימנו, אלא שאמרו עכשו על המלוה שצריך שיאמר לו "משמט אני", ואם אומר לו הלה "אעפ"כ" יקבל.

- ואם לא אמר אעפ"כ רשאי הלה לעכבו בדברים עמו ולהעמידו כ'תליה' שלא לילך עם המעות אלא שישכבנו בדברים היאך הלוה לו מעותיו לאהבתו אלא שמצד המצוה הוא משמט ושמצות ההשמטה על המלוה אלא שהלוה יכול לפרוע אם ירצה אלא שהוא מודיעו שאינו יכול לתבעו עד שיאמר הלה "אף על פי שאינך רשאי לתבוע, רוצה אני לפרוע, ולא בחוב אני נותן לך אלא כעין מתנה." וכל שאמר כן יקבל מיד, וזהו ענין "ותלי ליה".
- וגדולי הרבנים מפרשים שאם לא אמר "אעפ"כ" המלוה כופהו בכך ומלשון 'תלה ליה לפפי' ואין הדברים נראין.
- ויש מפרשים שאומר לו "משמט אני" ותולה עיניו בכיס עד שירגיש הלה שמעותיו הוא רוצה עד שיתבייש הלה ויאמר לו "אעפ"כ", וכן שיאמר לא בחובי אני נותן וכו'. וזהו שאמרו בתלמוד המערב "משמט אני בשפה יפה והימין פשוטה לקבל."
- ומ"מ אם הלך לו הלה כשאמר לו "משמט אני" רשאי הוא להודיע צערו לאחרים ורשאים אחרים לילך ללוה מאליהם שלא בשליחות המלוה לומר לו "לא יפה עשית" שהיה לה לומר אעפ"כ.
- ולא עוד אלא שאם מתיראים שהלוה יהא מושך ידו מלחזור אצל המלוה מחשש שמא יגרום חטאו ויקבל, מותר לבא עמו בתחבולות ובמתק דברים כלומר היאך לא אמרת לו אעפ"כ להפיס דעתו? וכי סבור אתה שאף כשתאמר כן יקבלנו? וכיוצא בדברים אלו, ואם חזר להביא לו מעותיו ולומר לו ואעפ"כ יקבל. וכן כל כיוצא באלו:

טו. דרך אמונה - ביאור ההלכה הלכות שמיטה ויובל פרק ט הלכה א

מ"ע להשמיט כו'. יל"ע אם נשים חייבות במ"ע ז', דהוי מ"ע שהז"ג! ובגיטין י"ח א' דאמרי' "כתובה מאימתי משמטת כו"מ מבואר דחוב של נשים משמט, אך י"ל דהיינו משום הלא תעשה, אבל העשה באמת אינו באשה. אך לדעת היראים (שהבאנו בד"א) דאין החוב נשמט מאליו אא"כ אמר לו משמט אני (ולפ"ז הלאו דלא יגוש אינו אלא אחר שאמר משמט אני), א"כ כיון דאשה אינה מצווה במ"ע לומר משמט אני איך החוב שלה נשמט.

טז. שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן מז:ב

יש להסתפק במלוה שנסע מא"י לחו"ל, וכגון שנסע לארה"ב אשר שם מתאחר היום ביחס לא"י בז' או ח' שעות, ובשעה שאצל הלוה שהוא בא"י כבר שקעה חמה והתקדש חג, עדיין אצל המלוה חצות היום של ערב שביעית, ויש לדון לפי"ז אם יכול אז המלוה לכתוב פרוזבול או לא, מי אזלינן בתר מלוה שאצלו עדיין ערב שביעית או אזלינן בתר לוח שכתב קידוש היום וכבר נשמת החוב [כידוע הסתפקו כע"ז לענין בל יראה וביטול חמץ לאחר זמן איסורו, וכן נו"נ בזה במק"א לענין שביתת בהמתו בשבת, ואין זה ענין לכאן].

יז. תלמוד בבלי מכות ג.:-

אמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים **שביעית משמטתו**, ואף על גב דהשתא לא קרינן ביה "לא יגוש", סוף אתי לידי "לא יגוש"...

איכא דאמרי א"ר יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים **אין שביעית משמטתו**, ואף על גב דאתי לידי "לא יגוש" השתא מיהא לא קרינן ביה "לא יגוש"...

יח. רא"ש מסכת מכות פרק א סימן ג

נראה דהלכה כלישנא בתרא, דפשטא דמתניתין מסייעא ללישנא בתרא, ותיובתא דלישנא קמא, אלא דרבא דחי ליה. ועוד דשביעית בזמן הזה דרבנן ואזלינן לקולא.

יט. בית יוסף חושן משפט סימן סז

וא"ת הא בספיקא דמונא נקטינן קולא לנתבע, והכא הוי איפכא קולא לתובע! ונראה לי דטעמיה משום **דשמטה איסורא הוא** ומקילין דלא תנהוג, כיון דרבנן היא בזמן הזה. ונהי דנפקא מינה לענין ממונא והויא חומרא לתובע [לנתבע?], מכל מקום כיון דבעיקרא דדינא לא אתי למיבעי אי מפקינן ממונא מהאי גברא אלא לענין איסורא אי נהג השביעית או לא לקולא נקטינן כנ"ל.

כ. שער משפט סימן סז:א

ולפי שיטת הרא"ם ניחא דהא הלוה חייב לפרוע את החוב ואין שביעית משמטתו עד שיאמר המלוה משמט אני וב"ד כופין אותו על כך כמו בשאר מצות עשה, וא"כ במלוה את חבירו לעשר שנים **כיון דספיקא דרבנן לקולא א"כ אין המלוה צריך לומר משמט אני ויכול ליטול המעות, א"כ ממילא צריך הלוה לפרוע דהא חיובא דפרעון רמיא עליו** ואינו נפטר אלא כשיאמר המלוה משמט אני, ואתי שפיר.

אך מסתימת דברי הרא"ש בפרק השולח (סי' י"ז) והטור שלא כתבו דין זה משמע דלא ס"ל כן, וכן נראה מדברי כל הפוסקים. שוב ראיתי במרדכי פרק השולח (סי' ש"פ) שכתב להדיא בשם רבינו אביגדור כהן דשביעית משמטת ממילא ואינו צריך לומר משמט אני וכתב שכן קיבל וכן נוטה שם דעת ר"ח ע"ש.

כא. תלמוד בבלי ערכין כח:

אחד יובל ואחד שביעית משמטין כאחד [רש"י: ביום אחד] אלא שיובל בתחילתו והשמטה בסופה.

"לא יגוש"

כב. ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה רל

המצוה הר"ל היא שהזהירנו שלא לתבוע המשאות **בשנת השמיטה** אבל ישמטו כלם יחדו. והוא אמרו ית' (ראה טו) שמוט כל בעל משה ידו וכו' לא יגוש את רעהו ואת אחיו.

כג. רא"ש מסכת גיטין פרק ד סימן כ

והא דאין כותבין פרוזבול ב[שנה] שביעית, אף על פי שאינה משמטת אלא בסופה, נראה לפרש הטעם ע"פ המקראות **'מקץ** שבע שנים תעשה שמטה. וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו, מפשטיה דקרא ילפינן דאין שביעית משמטת אלא בסופה, כדכתיב **'מקץ** שבע שנים תעשה שמטה וזה דבר השמיטה שאינו אלא בסוף השבע 'שמוט כל בעל משה ידו'. **אבל מיד כשהתחלה שנת השמיטה אין בית דין בודקין לגבות שום חוב, וגם המלוה בעצמו אין לו ליגוש הלוה, דכתיב 'לא יגוש את אחיו ואת רעהו כי קרא שמטה לד'** מיד שנכנסה השמיטה לא יגוש. אבל אם יפרע הלוה מעצמו [בתוך שנה ז'] אין צריך לומר 'משמט אני'. וכמו שאין נזקקין לגבות החוב כך אין נזקקין לכתוב פרוזבול מיד כשנכנסה שביעית [דכתיבת פרוזבול הוי סוג של נוגש].

כד. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ט:א

מצות עשה להשמיט המלוה **בשביעית** שנאמר שמוט כל בעל משה ידו, והתובע חוב **שעברה עליו שביעית** עבר על לא תעשה שנאמר לא יגוש את רעהו ואת אחיו.

כה. קרבן נתנאל גיטין פרק ד סימן כ:א

שאינו אלא בסוף השבע שמוט כל בעל משה ידו. והכתיב לא יגוש את רעהו כי קרא שמטה לד' משמע **כל השנה** השביעית. מש"ה מפרש ואזיל דודאי לא יגוש נהג מתחלת שנה שביעית אלא שאם יפרע הלוח בעצמו א"צ לומר משמט אני. אבל המחזיר חוב אחר שביעית צ"ל משמט אני. אמנם הרמב"ם והרמב"ן ס"ל אפילו בלאו דלא יגוש אינו אלא בסוף השמיטה. והכי קי"ל יען בשו"ת הרדב"ז ח"א סי' פ' כתב דלא פליגי [רמב"ם ורא"ש], דהרמב"ם איירי במלוה הנעשה בשנה השביעית עצמה דיכול אדם לתובעה ביום אחרון של שמיטה, ובנדון זה אף רבינו מודה דנגבית ע"י ב"ד וכותבין עליו פרוזבול. ולא כן עמדי דא"כ ה"ל לרבינו לתרץ הכי הקראי אהדדי. ועוד מאיזה טעם או סברא נחלק בין החוב שנעשה קודם או בשנת השבע? גם הב"ח דרך במסילתו והביא ראיה מהך מתני' דהשוחט את הפרה. ודבריו תמוהים ע"ש:

כו. בית הבחירה (מאירי) מסכת גיטין דף לז עמוד ב

שביעית אינה משמטת אלא בסופה, וכל השביעית עצמה גובה את חובו בין שהלוה קודם שביעית בין שהלוה בשביעית עצמה, שאין ההשמטה עד שתשקע החמה בערב ראש שנה של מוצאי שביעית שנאמר "מקץ שבע שנים תעשה שמטה." ובפרשת הקהל הוא אומר "מקץ שבע שנים למועד שנת השמטה בחג הסוכות," מה להלן לאחר שבע אף כאן לאחר שבע: מעתה אין צריך לומר שהמחזיר חובו בשביעית יקבלנו שהרי אף לתבעו רשאי ואפי' בכ"ט באלול יכול לתבוע ולנגוש או לכתוב פרוזבול וזה שאמרו כאן המחזיר חוב לחברו בשביעית פירושו לאחר שעברה שביעית.

כז. ר' שמעון לוי, שמיטת כספים ופרוזבול, שמעתין קיט (תשנ"ה)

חובות שאינן משתמטות

כח. תלמוד בבלי גיטין לז ע"א

תנן התם "המלוה את חבריו מעות על המשכון והמוסר שטרותיו לבית דין אין משמטין." בשלמא מוסר שטרותיו לב"ד דתפסי להו בי דינא, אלא מלוה על המשכון מאי טעמא? אמר רבא משום דתפס ליה...

כט. תלמוד בבלי שבועות מד ע"ב

"המלוה את חבריו על המשכון ונכנסה שמיטה, אף על פי שאינו שוה אלא פלגא אינו משמט, דברי רבן שמעון בן גמליאל. רבי יהודה הנשיא אומר אם היה משכונו כנגד חובו אינו משמט, ואם לאו משמט..."

ל. שו"ע חושן משפט סז:יב

המלוה על המשכון, אינו משמט מה שכנגד המשכון. ויש מי שאומר שאף היתר על המשכון אינו משמט.

לא. משנה שביעית י:א

שביעית משמטת את המלוה בשטר ושלא בשטר.

הקפת החנות אינה משמטת, ואם עשאה מלוה הרי זה משמט. רבי יהודה אומר הראשון הראשון משמט [כלו' – כל פעם שהוא קונה, קנין שעבר נעשה הלוואה].

שכר שכיר אינו משמט, ואם עשאו מלוה הרי זה משמט. רבי יוסי אומר כל מלאכה שפוסקת בשביעית [מחמת איסור עבודת קרקע] משמטת, ושאינה פוסקת בשביעית אינה משמטת:

לב. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת שביעית פרק י משנה א

והקפת החנות, הוא מה שדרך בני אדם להתקשר עם בעלי החנויות שיקח ממנו צרכיו עד שיתקבץ אצלו סכום וישלם לו, אין אותו הסכום הנקבץ נשמט בשביעית, לפי שאינו כדרך החובות, שלא מכר בעל החנות מה שמכר כדי שיהא חוב, ואינו אלא מוכר בדמים מועטים עד שיצטרף עם דמים אחרים ויקח את שלו.

לג. כסף משנה הלכות שמיטה ויובל פרק ט הלכה יא

ונראה לי שטעם הדבר שמאחר שדרך להקיף זמן אחר זמן, ואינו נפרע ממנו עד שיזדמנו לו מעות ואין דרך לנוגשו, הוי כאילו הלוהו עד אחר שביעית שאין שביעית משמטתו. וזהו טעם שכר שכיר שאינו נשמט מפני שדרך לקבץ שכר שנה או שנתיים ביד השוכר אותו ואינו נוגשו לתתם לו אבל הם בידו כפקדון או כהלוהו עד אחר השביעית:

לד. תלמוד ירושלמי (ונציה) מסכת שביעית פרק י:ב [דף לט טור ב]

"וכל מעשה בית דין" אילו גיזרי דינין. פשיטא! דא מילתא מלוה שהיא נעשית כפרנית, אינה משמטת. כפרנית שהיא נעשית מלוה, משמטת.

לה. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ט:ח

הלוהו ותבעו וכפר בו, והגיע השמטה והוא בכפירתו, והודה אחר שעברה שביעית, או שבאו עליו עדים אחר השביעית, אין השביעית משמטת.

השגת הראב"ד/ הלוהו ותבעו וכפר בו וכו' עד והודה אחר וכו'. א"א הנה הוא סובר טעמא דחזר והודה או באו עדים [בשביעית] משמט, הא אם עמד בכפירתו [בשביעית] אינו משמט, כפשוטו של ירושלמי "מלוה ונעשית כפרנית אינו משמט".
אולי אינו כמו שהוא סובר, דלאו בכפירה תליא מילתא אלא או שפטר והו ב"ד בשבועתו [של כפירה] ונשבע קודם שביעית, וחזר והודה או באו עדים.

או שמא שהוא [הירושלמי] חוזר על "מעשה ב"ד" הסמוך לו [במשנה] ואמר "מלוה שנעשית כפרנית" ובא לב"ד וחייבוהו, וכתבו לו זכותו שיטרוף, אינו משמט, "דהיינו מעשה בית דין, אבל "כפרנית ונעשית מלוה" כלומר שהאריך אותו והמתין עליו לרגלו, משמט. שאם הוא כמו שהוא [הרמב"ם] פושט דברים כפשוטן, מתניתין דשביעית [צ"ל שבועות ז:ח] קשיא, "והשביעית משמטת את השבועה" וה"ז עומד בכפירתו! דוק ותשכח.

כללו של דבר: לא נמסר הגמרא אלא או לבעלי הקבלה או לבעלי הסברא הנכונה.

לו. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ט:טו

המוסר שטרותיו לבית דין ואמר להם "אתם גבו לי חובי זה", אינו נשמט שנאמר "ואשר יהיה לך את אחיך" וזה בית דין תובעין אותו. וכן ב"ד שחתכו את הדין וכתבו איש פלוני אתה חייב ליתן לזה כך וכך אינו נשמט, שזה כגבוי הוא וכאילו בא לידו ואינו כמלוה.

לו. רש"י מסכת גיטין דף לו עמוד א

דתפסי להו בי דינא - והפקרן הפקר. וגבי מלוה לא קרינן ביה "לא יגוש".

לח. ספרי דברים פרשת ראה פיסקא קיג

"ואשר יהיה לך את אחיך", ולא של אחיך בידך. מיכן אתה אומר המלוה על המשכון אין משמט. "את אחיך תשמט ידך", ולא המוסר שטרותיו לבית דין...

שמיטת כספים בזמן הראשונים

לט. שו"ת הרא"ש כלל עז סימן ב

שמטתי ידי לכתוב בענין שמטה מיום באי לארץ הזאת. כי דברים רבים היו לי עם גדולי העיר, מדוע אינם משמיטים כספים, ואמרו שכבר נהגו כל הארץ הזאת שלא להשמיט, ואי אפשר לבטל המנהג שנהגו בו ימים רבים, כי הרבה מלוות [ישנות] ישנן בארץ הזאת. והביאו לי ראייה ממנהגם, מיפוי לשון שטרותיהם, ולא נתיישבתי בטעמם. ומצאתי התנצלות לעצמי על שמטתי ידי, שאינני מתעורר לבטל מנהגם, ואומר אני [דאפשר] כיון שפשט המנהג שלא להשמיט, והכל יודעים זה, הוה ליה כאלו התנה המלוה, "על מנת שלא תשמיטנו שביעית".

מ. טור חושן משפט הלכות הלואה סימן סז

וכתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה: ששאלת שנוהגין בארץ הזאת לגבות שטרות שעברה עליהן שביעית, הוי יודע שתמהתי על זה מיום בואי לארץ הזאת וצווחתי ככרוכיא ולית דמשגח בי, ואמרו כי כבר נהגו כן בארץ הזאת וא"א לשנות המנהג: ואמרת מנהג כזה שהוא לעבור על דברי תורה ולהוציא ממון שלא כדין אין לילך אחריו, ואמרו לי כי הרבה יפוי לשון רגילין לכתוב בשטרות שהן מורין על זה שלא תהא שביעית משמטת, ודקדקתי ולא מצאתי שום תנאי ויפוי לשון שיוורה על דרך זה. ומה שכתבת שכתוב בשטרות שיוכל המלוה לגבות בכל צד שיוכל בין בדרכים הדתיים בין בדרכים שאינם דתיים, אם הוא מתנה לגבות בדרכים שאינם דתיים הרי הוא מתנה על מ"ש בתורה: ואני מיום בואי לכאן איני דן שלא תשמט שביעית וגם איני סותר מנהגם אלא אני מניחם לדון כמנהגם:

מא. ר"ן על הרי"ף מסכת גיטין דף כ עמוד א

ויש מן החכמים מקילין ואומרים שעכשיו אין שמטת כספים נוהגת כלל ואין אנו צריכין לפרוזבול, לפי שאומרים דקי"ל כרבי דאמר שאין השמטה נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג, דכיון דחזינן קולי טובא בפרוזבול משמע דשמטה בזמן הזה דרבנן היא, דאי דאורייתא וכרבנן דפליגי עליה דרבי לא היו מקילין בה כל כך, וכיון שהשמטה תלויה ביובל דבר תורה, אף מדבריהם אינה נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג, ובימי רבותינו היה ב"ד קבוע בא"י שהיו מקדשין היובל והיו תוקעין ומשלחין עבדים ושדות חוזרות לבעליהן זכר ליובל, ולפיכך היתה שמטה נוהגת מדבריהם בין בעבודת קרקע בין בהשמטת כספים, אבל עכשיו שאין שם ב"ד שמקדשין אותו ולא תוקעין אין היובל נוהג כלל, שדברים הללו מעכבין ביובל כדאיתא בפרק קמא דר"ה (דף ח ב), וכיון שבטל היובל לגמרי אפילו מדבריהם אף השמטה אינה נוהגת כלל.

ואין זה נכון, שהרי מימי הלל הנשיא שתקן לנו סדר מועדות וקידשן לדורות ע"פ מנין שאנו מונין בו שוב לא היה בא"י ב"ד ראוי לקדש, וכ"ש בימי רב אשי שכבר בטלו מומחין בא"י לגמרי, ואעפ"כ מצינו לו ולרבנן דדריה דמשמטי ומטרחי נפשיהו למכתב פרוזבול! הילכך שמטת כספים נוהגת בכל מקום ובכל זמן. ומיהו מדרבנן בעלמא היא וכרבי, כיון דחזינן דמקילין כולי האי בדיני פרוזבול:

מב. ספר מהרי"ל (מנהגים) ליקוטים יז

הא דאין שמיטה נוהגת בשטרות שלנו להשמיט ההלוואה, היינו משום דכתב' בהו: "הן בדיני ישראל הן בדיני האומות". ועוד דכתוב בהן "ד' אמות בחצירי", והוי קרקע כמשכון ואיכא מ"ד דאין שמיטה משמט חוב שעל המשכון.

מג. שו"ת מהרי"ק סימן צב

עכשיו אין אנו מורגלים לטעון טענת שמיטה כלל. ואדרבה אנו רגילים לגבות שטרות שעברה עליהם שביעית ואם כי דברי תימה הוא מכל מקום מצינו שמנהג זה היה נוהג מימות רבינו אשר כדמשמע מתוך תשובתו אשר מביאה בטור... ואמנם לא ידעתי מנהג אשכנז היום הזה אם נהגו לגבות כאשר הוא המנהג לארץ הלזו ואם לאו. ואם כי מתוך דברי רבינו אשר שכתב שמעולם לא זכה אדם בפניו בטענת פרוזבול בארץ אשכנז משמע שבימיו היו טוענים טענת שמיטה, ואפילו ע"י טענת פרוזבול לא היו זוכין בפניו, מכל מקום אפשר דמאז נשתנה המנהג שהרי גם בצרפת כתב שהיו טוענים טענת שמיטה מלפניו בימי הפוסקים ועכשיו אין רגילין לטעון טענה זו כלל אלא גובין חובן בלי פיקפוק. והנה הדבר נקל לברר ע"י זקננו שבאשכנז יצ"ו האם נהגו לגבות חובות שעברה עליהם שמיטה גם בלא טענת פרוזבול אם לא. והנה הדבר פשוט הוא לפי הנלע"ד דמן הסתם יש להחזיק כל המקומות דנוהגים בהם טענת שביעית ולהעמידם על דין תורה ולא להחזיקם בסתם בנוהגים מנהג שאין דין תורה אלא אם כן יתברר שהוא מן המקומות שנהגו לגבות שטרות שעברה עליהם שביעית

מד. תרומת הדשן סימן שד

ונראה למצוא קצת טעם וסברא אמאי לא נוהגים תורת שמיטת כספים עתה בדורותינו, משום דקי"ל כרבי דשמיטת כספים בזמן הזה אינו אלא מדרבנן זכר לשביעית, אבל מדאורייתא בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים. כך דרש לה רבי בתלמודא, וא"כ נוכל לומר דלא תיקנו זכר לשביעית אלא בארצות שקרובים לא"י כגון בבל ומצרים. וכה"ג תירץ ר"י בחד שינויא דמה"ט לא נהגינן תרומות ומעשרות בארצינו, דאשכחן דהוי נהיגי בהו האמוראים בבבל דלא גזרו בח"ל רק לארצות הקרובים לא"י ולא ברחוקים. ואף על גב דחלה נוהג בכל הארצות וחילק בה, משום דחלה דמיא טפי לחובת הגוף מלחובת קרקע, משום דבעל העיסה חייב בה ולא בעל הקרקע, ול"ד לתרומות ומעשרות דחובתם רק על בעלי קרקע. ולפ"ז כל שכן שמיטת כספים שתנהג בכל הארצות דחובת הגוף ממש היא, כדאיתא בהדיא פ"ק דקדושין קרוב לסופו /דף לה ע"ב/, י"ל דמ"מ הואיל ואתקש שמיטת כספים לשמיטת קרקעות, ושם שמיטה חדא הוא דתרווייהו בקדושת שביעית תלוי, ובזמן הזה לא נתקן אלא זכר לשביעית דמיא טפי לחובת קרקע מחלה. וכן משמע התם פ"ק דקדושין דהא אי לא הוה קרא הוי דרשינן דאפי' בזמן השמטת קרקע לא תנהג שמיטה בח"ל אלא בא"י. והשתא נמי דרביה קרא, מ"מ דמיא נמי לחובת קרקע משום דשם שמיטה חדא היא כדפרישית. והא דכתבו המחברים דר"ת כתב פרוזבול בימיו, וכן הא דלעיל דכתב אשירי דיש לנהוג תורת שמיטת כספים, אפשר לא ס"ל כהך שינויא דר"י דיש לחלק בח"ל בין ארצות קרובות לרחוקות, וכן הוא האמת דר"ת תירץ ההיא דתרומות ומעשרות בע"א משינויא דר"י. אכן אנן אשינויא דר"י סמכינן לענין שמיטה:

מה. ים של שלמה מסכת גיטין פרק ד: מג

ואני אומר, מה שנתפשט המנהג שאינו נוהג האידנא דיני שמיטה, לפי שרובי חובות הן בשטר, וכותבין בו בקבלת חרם ובשבועה, אם כן צריך לקיים שבועתו, ואם הגיע זמן הפרעון קודם השמיטה, אם כן היה לו לשלם קודם השמיטה, וכל זמן שלא שילם חובו עובר על שבועתו, והוא בנדוי... וזהו פשוט בעיני, דלא גרע קבלת שבועה מאלו התנה על מנת שלא תשמטנו בשביעית, דמהני.

מו. ערוך השולחן חושן משפט סימן סז:י

נלע"ד טעם נכון על מה שלא נהגו בהרבה מקומות גם במאות שנים מקודם בשמיטת כספים, ולא חשו לכתוב פרוזבול, דהנה שמיטת כספים בזמנה"ז הוא מדרבנן כדי שלא תשתכח תורת שביעית, וזהו מילתא דפשיטא דרבנן לא באו ע"פ תקנתם שתתעקר דבר מדברי תורה ח"ו, רק בשמיטת כספים גופה מפני שהפקר ב"ד הפקר כמבואר בגמ', אבל אם ע"י זה תתעקר מצוה מהמצות בוודאי לא תקנוה רבנן... בכגון זה שלא תקנו רק לזכר בעלמא פשיטא אם יתעקר ע"י זה דבר מדברי תורה בטלוח לתקנתא... עמד ותקן פרוזבול ועיקר תקנת הפרוזבול היה כדי שיהיה כגבוי כמו שנתבאר, וכ"ז היה טוב בזמן שיד דייני ישראל היתה תקיפה ואפילו בזמן הגמ' היה עדיין ראש גולה והדיינים מתמנים ממנו והיה להם כח מהמלוכה לגבות ולהעניש את המסרב נגדם, אבל בעונותינו הרבים זה מאות מהשנים שאין לנו שום תוקף ועוז לעשות דבר, א"כ ממילא אין תועלת במסירת החובות לדיינים כיון שאין להם כח לגבותם ובהכרח שהמלוה בעצמו יגבה ויעבור על לא יגוש ואין תועלת בהפרוזבול. ועוד כיון שאין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע וזה היה טוב בזמן הגמ' שעיקר מקום ישראל היה בבבל ובמדינות הסמוכות והיה להם קרקעות אבל אח"כ כאשר נתפורנו בכל כנפות הארץ ונדחנו מדחי אל דחי ואין לנו קרקעות ממילא דאין על מה לכתוב פרוזבול. ואם ננהוג עתה בשמיטת כספים פשיטא שלא ירצו להלות ויעברו על מה שכתוב בתורה השמר לך וגו' דבוודאי לא אפשר דרי יותר מדורו של הלל הזקן... ובוודאי הוא למידת זכות על כלל ישראל ומ"מ הירא את דבר ד' יעשה פרוזבול כמו שנהגו בהרבה מקומות וכמ"ש בסעי' א' ע"ש וככה נוהגים בכל מדינת ליטא:

מז. דרכי משה הקצצר חושן משפט סימן סז

ולוי נראה דסמכינן האידינא אמקילין דסבירא להו דאין שמטה נוהגת האידינא כמו שהביא הר"ן (גיטין כ. ד"ה ויש) דבריהם:

מח. שו"ע חושן משפט סז:א

אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה, אלא בזמן שהיובל נוהג. ומדברי סופרים שתהא שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה, בכל מקום. הגה: (רמב"ם פ"ט מה' שמטה שער מ"ה והר"ן בשם י"א) כן הוא הסכמת הפוסקים. אבל י"א דאין שמיטה נוהגת בזמן הזה; ונראה שעליהם סמכו במדינות אלו, שאין נוהגים דין שמיטה כלל בזמן הזה, והמנהג היו נוהגים עדין בזמן הרא"ש, כמו שכתוב בתשובה (הטור ס"ה הביאו) שהיה צווח ככרוכיא לבטל המנהג, ולא אשגחו ביה, וכבר כתבו גם כן האחרונים ז"ל (בד"מ ס"ה הביאו) טעם למנהג שאין נוהגין שמיטה כמבואר בדברי מהרי"ק שורש צ"ב ומהר"ר איסרלן בת"ה סימן ש"ד ובמהרי"ל, ואין לדקדק אחריהם. ובחשבון שנת השמיטה נפלה מחלוקת, והעיקר ששנת ש"כ ושנת שכ"ז היתה שמיטה, ואם כן יהיה שנת של"ד הבע"ל שמיטה, יהי רצון שיבנה בית המקדש ויחזרו אז למנות שמיטין ויובלות כי יבא של"ה (בראשית מט, יא) לפרט.